

12.11.2016

Усатенко П.

Учений змінює професію

Популяризація науки – справа рук самих науковців? ([Дзеркало тижня. Україна](#)).

Чим займаються нині вчені і яких наукових проривів можна очікувати найближчим часом? Це не просто цікавить широкі верстви населення – платники податків хочуть (і мають право) знати, на які важливі дослідження витрачаються бюджетні кошти. Адже якщо вони цього не знають, тоді виникають незручні запитання: навіщо потрібна наука, яка тільки «проїдає» народні гроші? Розповісти в дохідливій і захопливій формі про досягнення сучасної науки, загадковий світ наукових експериментів покликані журналісти, що спеціалізуються на науковій тематиці, тобто наукові популяризатори. Таких і раніше можна було, як кажуть, перелічити на пальцях. На превеликий жаль, наукова журналістика в Україні сьогодні в занепаді, як і багато інших сфер суспільного життя. Її сплеск на початку 2000-х певною мірою стимулював всеукраїнський конкурс науково-популярних робіт та фотографій «Наука та інновації – суспільству», що проводився за сприяння НАН і МОН України та фінансової підтримки бізнесових структур...

З розвитком Інтернету матеріалів на наукову тематику помітно побільшало. Останніми роками з'явилося немало сайтів, що популяризують науку. Правда, автори публікацій частіше самі науковці.

Чи є запит у суспільстві на наукове знання, інтерес до найновіших результатів досліджень? Чи існує в Україні науково-популяризаторський рух і чи готові самі вчені йти назустріч суспільству? Із цими запитаннями напередодні «Днів науки» ми звернулися до трьох молодих дослідниць.

Ю. Безверщенко, кандидат фізико-математичних наук, заступник голови Ради молодих учених НАН України, віце-президент ГО Unia Scientifica:

«Попри песимістичну загалом картину, події останніх кількох років чітко демонструють, що наука українцям цікава. З'явилося кілька масштабних проектів і багато локальних ініціатив, що мають на меті популяризувати науку. Вони вже збирають тисячі відвідувачів у містах по всій Україні.

Термін “популяризація науки” передбачає ознайомлення широкого загалу з результатами наукового прогресу, просвітницьку діяльність – як у плані висвітлення давно відомих науковцям фактів, так і популяризації науки як діяльності людини з метою пізнання. Хто це має робити? Хто за це має платити? Парадоксально, але держава від цих питань дистанціюється. З бюджету не фінансується жоден науково-популяризаторський проект. Щоправда, завдяки нашій ініціативі до Закону про наукову та науково-технічну

діяльність внесено норму про те, що Національний фонд досліджень проводитиме також конкурси для підтримки такої діяльності. Але оскільки фонд, швидше за все, запрацює аж у 2018 р., наразі можемо покладатися тільки на себе. Так виходить, що популяризацією науки в нашій державі займаються в основному самі науковці, причому на добровільних засадах. Більшість науково-популяризаторських проєктів є некомерційними, тому тримаються на роботі волонтерів і пожертвах благодійників.

Чому дослідники цим займаються? З різних причин. Це і їхня зацікавленість у припливі нових світлих голів до власних наукових груп (а для цього потрібно, щоб школярі обирали відповідні спеціальності), і тривога з приводу інтелектуального рівня суспільства, і боротьба за імідж справжнього вченого на противагу шарлатанам і тим, хто купив собі дипломи й наукові ступені. Зрештою – заради одного з найкращих відчуттів, коли ти передаєш знання тому, хто їх хоче отримати і в кого палають очі. Головне, що є запит суспільства на пізнання. І це дає надію на майбутнє».

Н. Атамась, кандидат біологічних наук, науковий співробітник Інституту зоології ім. І. Шмальгаузена, співорганізатор проєкту «Дні науки»:

«Колись російська популяризаторка науки Ася Казанцева завважила таку особливість поширення наукових ідей в Україні: на відміну від сусідів, у нас наука наблизилася до людей не через публікацію популярних книжок і статей, а через лекторії та інші формати живого спілкування із зацікавленою аудиторією. Це дуже точне спостереження.

Нині в Києві, Харкові, Львові, Одесі, Дніпрі й інших містах України зустрічі з науковцями на різноманітних майданчиках для будь-якого віку, гаманця, рівня зацікавленості та освіти стають дедалі популярнішими. Щовесни Національна академія наук України проводить масштабний Фестиваль науки. Також уже кілька років існують цікаві некомерційні проєкти – такі як “Наукові пікніки” і “15X4”, що проходять у багатьох містах України.

Наш проєкт “Дні науки” – один з наймасштабніших популяризаторських заходів, який об’єднує близько десяти міст, десятки наукових установ, музеїв та університетів, сотні вчених. Уперше “Дні науки” з’явилися 2013 р. як ініціатива молодих науковців одного з інститутів НАН України і швидко набули популярності.

“Дні науки” проходять двічі на рік, навесні й восени. Їхня “фішка” – проведення заходів безпосередньо в наукових установах, на кафедрах університетів – тобто там, де насправді працюють українські вчені. Крім того, ми використовуємо різноманітні формати взаємодії з відвідувачами. Дослідники проводять не лише лекції, а й майстер-класи, демонстрації, екскурсії, виставки тощо. Будь-хто – студент, школяр, пенсіонер – зможе знайти для себе щось цікаве й дізнатися щось нове, поспілкуватися з

представниками різних наукових напрямів, провести прості досліди під керівництвом фахівців.

Ми хочемо показати, що попри всі негаразди наука в Україні існує, результати наукових досліджень можуть бути зрозумілими і корисними, а наукове пізнання – це щонайзахопливіше заняття у світі. Усі заходи “Днів науки” безплатні. Для їх проведення ми залучаємо кошти благодійників, спонсорів і партнерів.

Цьогорічні осінні “Дня науки” відбудуться 12–13 листопада (10 листопада – Всесвітній день науки в ім’я розвитку і миру) у семи містах України: Києві, Каневі, Львові, Харкові, Одесі, Івано-Франківську, Житомирі. Детальна програма – на сайті www.dni-nauky.in.ua».

К. Гулак, молодший науковий співробітник Інституту фізіології ім. О. Богомольця, редактор сайту «Моя наука»:

«В англomовному Інтернеті є чимало цікавих і якісних науково-популярних ресурсів. Наукові журналісти, а іноді й самі вчені у власних блогах розповідають зрозумілою мовою про найновіші наукові відкриття, розкривають найскладніші теми. На жаль, україномовний Інтернет таким похвалитися наразі не може – в нас є лише кілька сайтів, що якісно популяризують науку українською мовою: “Станіславівський натураліст”, “Молекулярно про рак”, “Про біологію українською” та кілька інших. Більшість же сайтів, якщо й пишуть про науку та наукові новини, то перекладають текст з російської або англійської, без перевірки достовірності інформації та посилань на першоджерела.

Тому, коли в 2011 р. у групи вчених Інституту фізіології ім. О. Богомольця НАН України з’явилася ідея взятися за просвітництво широких верств суспільства, вони одразу подумали про науково-популярний сайт. На наступних зустрічах науковців у затишній Астрономічній обсерваторії Київського університету народився маніфест популяризаторів, в якому було заявлено про інтелектуальну кризу в Україні, а також сформульовано заходи для її подолання: науково-популярні лекторії, зустрічі з ученими, телепередачі про науку, створення порталу в Інтернеті, де збиралася б уся інформація про популяризацію науки в Україні. Сайт і маніфест назвали “Моя наука” (<http://my.science.ua/>).

Нині “Моя наука” містить уже кілька сотень науково-популярних статей, написаних як досвідченими науковцями, так і студентами наукових спеціальностей. Календар науково-популярних подій постійно наповнений актуальними подіями: лекціями, екскурсіями до лабораторій, цікавими дослідженнями для дітей тощо. Автори порталу зібрали все, що є науково-популярного в українському Інтернеті, в каталог “Мережа про науку”. На сайті також є відео лекцій та телевиступів науковців. Крім того, команда “Моя наука” започаткувала багато проектів популяризації науки “в реальному житті”:

лекції з еволюційної біології – “Київський клуб “Еволюція”, медицина для неспеціалістів – “Народні читання імені Никанора Хржонцевського”, лекції про молекулярні механізми хвороб для студентів-медиків – “Молекула.клуб” і, звісно, всеукраїнський проект “Дні науки”».